

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת כי תצא תשע"ו לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתקל"ה

דרשת פרקי אבות

במשנה (אבות ב-א) הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה, ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין ע"כ. ולכאורה הא דהקדים 'דע מה למעלה ממך' נראה כמיותר, ודי באומרו הסתכל בשלשה דברים וכו' עין רואה וכו'.

ונראה בהקדם לבאר מה שאמרו במשנה (ראש השנה טז). בארבעה פרקים העולם נידון וכו', בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. ובגמרא (שם) רבי יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר (איוב ז-יח) ותפקדנו לבקרים. רבי נתן אומר אדם נידון בכל שעה שנאמר (שם) לרגעים תבחננו ע"כ. ובמפרשים שם ביארו דבודאי כולי עלמא מודו דדינו של אדם בראש השנה, רק הם אומרים שנוסף על הדין בראש השנה יש דין בכל יום או בכל שעה, ופירושים שונים נאמרו בההבדל שבין הדין בראש השנה לבין דין שבכל יום. וידועים בזה דברי מרן הבעל שם טוב זי"ע, דבכל יום דנין את האדם באיזה מצב רוח יקבל מה שנגזר עליו.

ויש לומר עוד בזה, ונבאר גם כן הלא גדול יום הדין ומי יכולנו, והקב"ה הרי הוא שורש הטוב, ולמה ידקדק עם האדם להביאו בדין בכל בוקר או בכל שעה, שאם תקף עליו יצרו יום אחד יעמידנו בדין תיכף על מעשיו, ולא יתן לו זמן שיוכל לשוב על חטאו. ונראה דטמונה בזה טובה רבה, דהנה בגמרא (שם יז) ביארו בהשלש עשרה מדות של רחמים שנאמר בו (שמות לד-ו) ורב חסד ואמת, בית הלל אומרים, מטה כלפי חסד (שמטה את הכרע כף המאזנים ששוקלין בה את מעשה הבינוניים לצד זכות).

ובני יששכר (כסלו ד-סח) הביא מה שהקשה הרב עיר וקדיש מהרמ"ע זלה"ה בספרו עשרה מאמרות

ובזה נראה לבאר מה דאמרו (שם יז): דאילפא רמי, כתיב ורב חסד, וכתיב ואמת ע"ש. אמנם התורה הקדושה נקראת אמת, כמאמרם (עבודה זרה ד): תורה דכתיב ביה אמת שנאמר (משלי כג-כג) אמת קנה ואל תמכור וכו' ע"ש. ולכן אחר שאמר כי מדת ה' היא רב חסד, כדי שלא תקשה לך איך יתכן שהקב"ה יוותר, הלא כל האומר הקב"ה ותרן וכו', סיים עלה 'ואמת', מדה זו היא על פי התורה הקדושה שנקראת אמת, ומה שהוא על פי דרך משפטי התורה לא נקרא ויתור.

ובאיזה אופן הקב"ה מטה כלפי חסד, איתא בגמרא שלשה דרכים, דפריך שם היכי עביד, רבי אליעזר אומר כובשו [את כף המאזנים של זכות, ומכריעין את העונות] שנאמר (מיכה ז-יט) ישוב ירחמנו יכבוש [יכרעו בו] עונותינו, רבי יוסי בר חנינא אמר נושא [מגביה כף מאזנים של עון] שנאמר (שם ז-יח) נושא עון ועובר על פשע. תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון

במשנה (אבות ב-א) הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה, ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין ע"כ. ולכאורה הא דהקדים 'דע מה למעלה ממך' נראה כמיותר, ודי באומרו הסתכל בשלשה דברים וכו' עין רואה וכו'.

ונראה בהקדם לבאר מה שאמרו במשנה (ראש השנה טז). בארבעה פרקים העולם נידון וכו', בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. ובגמרא (שם) רבי יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר (איוב ז-יח) ותפקדנו לבקרים. רבי נתן אומר אדם נידון בכל שעה שנאמר (שם) לרגעים תבחננו ע"כ. ובמפרשים שם ביארו דבודאי כולי עלמא מודו דדינו של אדם בראש השנה, רק הם אומרים שנוסף על הדין בראש השנה יש דין בכל יום או בכל שעה, ופירושים שונים נאמרו בההבדל שבין הדין בראש השנה לבין דין שבכל יום. וידועים בזה דברי מרן הבעל שם טוב זי"ע, דבכל יום דנין את האדם באיזה מצב רוח יקבל מה שנגזר עליו.

ויש לומר עוד בזה, ונבאר גם כן הלא גדול יום הדין ומי יכולנו, והקב"ה הרי הוא שורש הטוב, ולמה ידקדק עם האדם להביאו בדין בכל בוקר או בכל שעה, שאם תקף עליו יצרו יום אחד יעמידנו בדין תיכף על מעשיו, ולא יתן לו זמן שיוכל לשוב על חטאו. ונראה דטמונה בזה טובה רבה, דהנה בגמרא (שם יז) ביארו בהשלש עשרה מדות של רחמים שנאמר בו (שמות לד-ו) ורב חסד ואמת, בית הלל אומרים, מטה כלפי חסד (שמטה את הכרע כף המאזנים ששוקלין בה את מעשה הבינוניים לצד זכות).

ובני יששכר (כסלו ד-סח) הביא מה שהקשה הרב עיר וקדיש מהרמ"ע זלה"ה בספרו עשרה מאמרות

אחת, הוא מרבה מחילה לחטאים, שתמיד בכל דין נחסר מהאדם עון אחת.

*

אך יש לומר בזה עוד, כי מה שה' מעביר ראשון וראשון, ואינו נותן העון מתחלה על המאזנים, זה בא ללמד על מדת טובו של הקב"ה ביתר שאת, ולדוגמא בין אדם לחבירו, לפעמים אדם חוטא כנגד אדונו, והאדון עושה עסק מזה, ואחר כך מרוב טובו הוא מוותר עליו. אך לפעמים מדת חסדו יותר גדולה, שמתחלה אינו מדקדק על כל מה שעשה, רק כאשר גדול עונו מנשוא. והנה אם נאמר שהקב"ה כובש עון או נושא עון, הרי מתחלה נותנין על המאזנים כל מעשיו, וכאשר מעשיו שקולים נולד בעיה, ושוב חסד ה' כובש או נושא עון ומכריעו לזכות. אבל דבי רבי ישמעאל אומרים שחסד ה' גדול עוד יותר, שמרוב חסדו הוא מעביר חטא הראשון ואינו נותנו על המאזנים, כדי שלא יהא נוצר בעיה עם האדם מה דינו, אלא תיכף יצא צדיק בדינו. וזהו מדת 'רב' חסד, שמעביר ראשון ראשון, שמתחלה מעביר החטא הראשון, שלא ניתן מעיקרא על הכף מאזנים.

והנה דבי רבי ישמעאל אמרו מעביר ראשון ראשון, וסיימו 'וכן היא המדה', ופירושו הפשוט שכן הוא הדרך שפועלת המדה של 'רב חסד'. אך יש לומר עוד, כי מצות ה' הוא והלכת בדרכיו (דברים כח-ט), מה הוא רחום אף אתה יהא רחום (שבת קלג:), ומה הוא רב חסד אף אתה יהא רב חסד, וכן צריך האדם להתנהג במדה זו עם בני ביתו ועם חבריו, שלא יעסוק עסק מכל דבר, להוליד בעיה, ושוב יתנהג בחסד ולוותר, אלא יש להעביר ראשון ראשון, כדי שלא נוצר בעיה, וכמדת ה' ורב חסד שמעביר ראשון ראשון. ועל זה סיימו 'וכן היא המדה', כן צריך להיות מדת האדם שרוצה ללכת בדרכי ה' להיות רב חסד, שיתבונן איך יוכל לסלק ולהסתיר הדבר, שמתחלה לא יתהוה הבעיה, שיצטרך שוב להראות חסדו שמוותר.

*

והנה נכנסנו כעת לחדש אלול, ימי ההכנה ליום הדין שצריכין לעמוד בראש השנה, אשר מי יאמר זכיתי לבי שיוכל לעמוד במשפט, ובימי קדם הרבו בימים הללו בתפלה ותחנונים, וקידשו צום ותענית מוזמן לזמן, אשר אי אפשר בדורות החלושים. אמנם יש עצה ותרופה שנוכל לזכות בדין. כל אחד מוטבע במדות רעות, ובין אדם לחבירו יש קנאה ושנאה וכו', וכאשר

ראשון, וכן היא המדה ע"כ. וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, מה שנאמר בשירת הים (שמות טו-יז) מכון לשבתך פעלת ה', מכון נוטריקון מ'עביר כ'ובש ו'נושא, השלשה אופנים של רחמים שפועל במדת ורב חסד. וכאשר ה' יושב על כסא משפט, מכון לשבתך פעלת ה', פועל מדת הרחמים בהמדות של מכון, ועל ידי זה נושא עונות בית ישראל.

*

והנה דבי רבי ישמעאל אמרו מעביר ראשון ראשון, ולכאורה יש להבין הלא גם אם נאמר שכובש עון או נושא עון, סוף כל סוף יוצא ממדת הבינוני להיות נחשב כצדיק, ואיזה תועלת יש בזה שבתחלת נתינת העון לכף מעביר ושומט החטא הראשון. ונראה דיש בזה מעלה רבה, כי אם האדם היום בינוני, והקב"ה מכריע הכף לזכות ונידון כצדיק בדינו, מכל מקום אם למחרתו יוסיף חטא אחת, הרי חובותיו יותר מזכותיו ונידון כרשע. אבל אם הקב"ה מעביר ראשון ראשון, הרי העבירו ממנו בהיותו בינוני חטא אחת, ואם יוסיף אחר כך עוד חטא אחת, אכתי בינוני הוא, ומעביר ממנו שוב ראשון ראשון.

ומעתה יש להבינוני תועלת רבה ממה שדנין אותו בכל יום, ולא פעם אחת בשנה, ולדוגמא אדם שעשה ביום ראשון עשר מצות וכנגדו עשר עבירות (לפי משקל א-ל דעות) שהוא בינוני. ולמחרתו עשה עוד עשר מצות וי"א עבירות, אם ידונו אותו כעת יש לו עשרים מצות וכ"א עבירות, ונידון כרשע. אבל אם ידונו אותו בכל יום לעצמו, הרי ביום הראשון היה בינוני, והעבירו חטא אחד, ונשאר לו עשר מצות וט' עבירות, ונידון כצדיק, ולמחרתו כאשר הוסיף עשר מצות וי"א עבירות, יש לו עשרים מצות ועשרים עבירות ונידון כבינוני, ומעביר ממנו שוב ראשון ראשון, ונשאר לו עשרים מצות וי"ט עבירות, שהוא צדיק. על כן באדם כזה שרואה ה' שהוא בינוני, מעמידו לדין בכל יום, ואינו ממתין עד ראש השנה, כדי שיוכל להעביר ממנו בכל יום חטא אחד. ואילו היה הדין רק פעם אחת בשנה, לא היו מעבירין ממנו רק חטא אחד, אבל כשנידון בכל יום, יתכן שיעבירו ממנו במשך השנה שני חטאים, ובכגון דא אמרו אדם נידון בכל יום. ולרבי נתן החסד יותר גדול שנידון בכל שעה, כדי שיוכלו להעביר ממנו ראשון ראשון כמה פעמים ביום. ולכן אנו אומרים (בא-ל ארץ אפיים) מעביר ראשון ראשון, מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים, כי על ידי שמחסר בכל דין עבירה

האדם עובד על עצמו להיות מעביר על מדותיו זכותו גדולה מאד.

איתא בגמרא (ראש השנה יז.) אמר רבא כל המעביר על מדותיו [שאינו מדקדק למדוד מדה למצערם אותו, ומניח מדותיו והולך לו, כמו אין מעבירין על המצות (יומא לג.) מניחין והולך לו], מעבירין לו על כל פשעיו [אין מדת הדין מדקדקת אחריהן, אלא מנחתן והולכת] שנאמר (מיכה ז-יח) נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון, למי שעובר על פשע. רב הונא בריה דרב יהושע חלש, על רב פפא לשיולי ביה, חזייה דחליש ליה עלמא, אמר להו צביתו ליה זוודתא [הכינו לו צדה לדרך, מה היא צידת המתים תכריכין]. לסוף איתפח [נתרפא], הוה מיכסיף רב פפא למיחזייה, אמרו ליה מאי חזית, אמר להו אין הכי הוה [מיתה נקנסה עלי]. ואמר להו הקדוש ברוך הוא הואיל ולא מוקים במיליה [אינו מעמיד על מדותיו] לא תקומו בהדיה [לא תדקדקו אחריו] ע"כ.

ובמשך חכמה (פ' שלח יד-יח) הוסיף בזה דבר נפלא, דפליגי אמוראי (סוטה ה.) אם תלמיד חכם צריך שיהיה שמונה בשמינית, קורטוב גאווה. ו'רב הונא בריה דרב יהושע' אמר שם, ומעטרא ליה [גסות מועט נאה והוגנת לתלמיד חכם ומעטרותו], כי סאסא לשיבולתא [כסאסא המעטרת את השיבולת] ע"כ. ואם כן רב הונא לשיטתו הדין בתלמיד חכם שצריך להתגאות קצת, ובכל זאת ויתר על דינו, ולא מוקים 'במיליה', בדבריו לשיטתו, ולכן לא תוקימו בהדיה. וסיים עלה, וכן בכל מדות שאמרו בתלמיד חכם, אם מוותר על זה, אז נחשב לחסד בעת שצריך חסד ע"כ.

ובאמת אין לך דבר קל יותר לכפרת עונות מלהרגיל עצמו במדה זו, שאין בו תעניתים וסיגופים וצערא דגופא. לא חולי ולא גיהנם ולא גלגול, ואף על פי כן מעבירין לו עונותיו. ויסופר על מרן החפץ חיים זצ"ל שמצאוהו פעם בוכה, ושאלו אותו למה הוא בוכה. ואמר שמצטער עצמו כי כולם מכבדים אותו בימי זקנותו, ואין שום אדם מצערו ומביישו, ואין לו במה לכפר עונותיו, כי אין הוא צריך להעביר על מדותיו כנגד אחרים.

ולא עוד אלא שיש בזה גם סגולה שיתקבלו תפלותיו, כמו שסיפרו חז"ל (תענית כה.) מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה, ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו

מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו, וירדו גשמים, הוה מרנני רבנן, יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו ע"כ. הרי לנו כי כח תפלתו גדולה כל כך, אשר לא רק על עצמו יצא שיתקבל תפלתו, אלא אם הוא יורד לתיבה, מסוגל הוא לבקש רחמים מלפני ה' על כל הציבור שיעבור על פשעם ולענות להם בעת צרתם. כי שם הציבור לא היו ראויים, שהרי לא נענו גם בתפלת רבי אליעזר.

ונראה בטעם הדבר, כי במדה שאדם מודד מודדין לו (סוטה ט.) וכפי המדה שהאדם מתנהג למטה, כן נוהגין עמו למעלה. וכן אמרו (שבת קנא:) ונתן לך רחמים ורחמך (דברים יג-יח), כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים ע"כ. ואמרו (שם נה.) רב יהודה הוה יתיב קמיה דשמואל, אתאי ההיא איתתא קא צווחא קמיה, ולא הוה משגח בה, אמר ליה לא סבר ליה מר (משלי כא-יג) אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה ע"ש.

ואמרו עוד (חגיגה ד:) דרב ביבי בר אביי הוה שכיח גביה מלאך המות, אמר ליה לשלוחיה זיל אייתי לי מרים מגדלא שיער נשייא, אזל אייתי ליה מרים מגדלא דרדקי, אמר ליה אנא מרים מגדלא שיער נשייא אמרי לך, אמר ליה אי הכי אהדרה, אמר ליה הואיל ואייתיתיה ליהווי למניינא וכו'. אמר ליה סוף סוף שניה מאי עבדת, אמר אי איכא צורבא מרבנן דמעביר במיליה, מוסיפנא להו ליה והויא חלופיה ע"כ.

הרי לנו גודל מעלת המעביר על מדותיו שמתברך בברכה משולשת, שמעבירין ממנו כל פשעיו, ותפלתו מתקבלת, ומוסיפין לו שנות חיים. ולכן על כל פנים בימים הללו כאשר עומדים סמוכים ליום הדין, יש לנו להשתדל לעבור על מדותינו, לא להקפיד בבית או בחוץ, ולוותר על הכל, ולא למדוד לאחרים כמדותם, אלא לעבור על מדותיו, ואז יצא זכאי בדין, ותפלותיו יתקבלו ברחמים, ויזכה לחיים ארוכים.

*

ובקדושת לוי (פ' שופטים) פירש הכתוב שופטים ושוטרים תתן לך וגו' (טז-יח), דהנה הקב"ה שופט את הכנסת ישראל בבוא יום המשפט בגודל רחמיו וחסדיו. אך צריכין אתערותא דלתתא לעורר את המדה של רחמנות למעלה. ועל ידי מה נתעורר אותו המדה של חסד, כשאנו למטה מתנהגים בחסד ומלמדים זכות

מהותו של האדם, איך הוא דן את חבירו, ואיך היא מדת טובו וחסדו, וכפי מדתו מודדין לו באיזה אופן יתנהגו אתו במשפט. וזהו שאומרים, מתחלה 'אתה זוכר מעשה עולם', איך היא התנהגותו עם בני אדם, ורק אחר זה 'פוקד כל יצורי קדם', לדונם על מעשיהם. ו'אתה זוכר את כל המפעל', מה שהאדם פעל ועשה בעבודתו לקונו, אבל גם כל היצור לא נכחד ממך, מהו מדת התנהגותו של אותו האדם, וכפי מדתו כן ימדדו גם לו.

וזהו שאמר התנא כאן במשנה ידע מה למעלה, אם האדם רוצה לידע מה היא ההנהגה כנגדו למעלה, תדע שהכל הוא 'ממך', כפי הנהגתך כאן למטה. 'עין רואה ואוזן שומעת', כמו שהעין שלך רואה את אחרים, כן באותה מדה רואין אותך. וכפי האוזן שלך שומעת בקשת אחרים, כן היא למעלה האוזן שומעת. וכל מעשיך בספר נכתבין, כאשר באים לכתוב אותך בספר הזכרונות בראש השנה, הכל היא לפי מעשיך, ואם האדם מעביר על מדותיו, והוא מהפך מדותיו מרע לטוב, כן ה' מתהפך מלהיות יושב על כסא דין לישב על כסא רחמים.

בסעודה שלישית

(בתפלת השחר) וכוף את יצרנו להשתעבד לך. עוד גם זאת, ריבוי התפלות ואמירת שירות ותשבחות מחזק האדם באמונת אלקי עולם ובהשגחתו, ולהכיר גדולתו ית"ש, שעל ידו בא ליראת ה' ורוממותו, ומתעורר אצלו אהבת המקום, לבלתי לחטוא כנגדו, ולא להיות כפוי טובה על כל מה שה' עושה עמו בכל עת ובכל שעה. וזהו שאמר ושבית 'שביו', בגימטריא שי"ח שפירושו תפלה (עייין במאור ושמש), אין שיחה אלא תפלה שנאמר (תהלים קב-א) תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו (ברכות כו:), על ידי ריבוי תפלה תוכל לשבות אותו ולנצחו.

ואמר במעלת התפלה, כי שם בהתפלה כאשר ישים בה כל מעיינו, יתלהב אצלו נשמתו לאש להבה, ויראה ערך יקר יופי נשמתו שהיא בחינת אשתו, שזיווג ה' את האדם ונשמתו יחד, ויכיר חשיבות קיום התורה ומצותיה. וזהו שאמר וראית 'בשביה', שם בהתפלה תראה, 'אשת יפת תואר', איך הנשמה שבקרבה היא יפת תואר, וחשקת בה ולקחת לך לאשה, ולא תתפרד ממנה בכל המצבים שיעברו עליך.

על כל איש מישראל לדונן לכף זכות, ואז על ידי זה גם מלמעלה נתעורר אותו המדה ומלמדין גם עליו וגם על כל זרע ישראל חסדים. ואם כן האדם מעורר בעובדא שלמטה השער העליון לפתוח שערי חסד להריק ברכה על כל זרע ישראל. וזה שכתוב שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, רוצה לומר שאתה בעצמך תתקן ותכין המשפט של מעלה על ידי שעריך, והוא השערים שלך שאתה עושה ומעורר במעשיך. וזהו ושפטו את העם משפט צדק, רוצה לומר כל איש ילמוד את עצמו להתנהג לשפוט את העם משפט צדק, ללמד צדקה וזכות על כל זרע ישראל, ואז האדם מעורר השער של מעלה, ועל ידי זה יוצא בדין זכאי במשפט של מעלה, כי במדה שאדם מודד מודדין לו ע"כ.

ונראה דזהו מה שאנו אומרים (במוסף ראש השנה) אתה זוכר מעשה עולם, ופוקד כל יצורי קדם וכו', אתה זוכר את כל המפעל, וגם כל היצור לא נכחד ממך. והיינו כי בשעה שמעמידין את האדם לדין לשקול את מעשיו, את החטאים ואת המצות, מסתכלים מתחלה על

כי תצא למלחמה על אויבך, ונתנו ה' אלקיך בידך, ושבית שביו, וראית בשביה אשת יפת תואר וגו' (כא-י). המפרשים כתבו לרמז בפרשה זו מלחמת היצר שיש לכל אדם, אשר יצרו מתגבר עליו בכל יום. וכתב בתפארת שלמה (ריש הפרשה) כי אנו רואים שיש אנשי מעשה העושים מלחמה ביצרם ומנצחין אותו, ואחר כך באיזו ימים הולך ומתגבר עליהם, וצריכין לערוך עוד נגדו מלחמה מחדש. ובאמת הוא תמיה גדולה בעיניהם מה זה ועל מה זה, הלא כבר ערכנו מלחמה וכבשנו אותו, והיה עולה בדעתם כי די להם בזה, ועתה הנה הוא היצר מתגבר כנגדם ומה יהיה בסופם. על זה באה התורה לרמז, כי תצא למלחמה, היינו שעיקר יציאתך לזה העולם הוא רק למען היות לך מלחמה כל ימי חיך ולכך נוצרת ע"כ. ואמר על זה הכתוב לחזק את האדם, שלא יחוש מפני המלחמה, כי הגם שצופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, וכאשר גמר לנצחו בדבר אחד, יצרו של אדם מתחדש עליו (סוכה נב.), ובא אליו בתחבולה אחרת, מכל מקום ה' לא יעזבנו בידו (תהלים לו-לג), וסופו יהא ונתנו ה' אלקיך בידך.

והעצה לזה היא, להרבות בתפלה ותחנונים, ולבקש רחמים הורני ה' דרכיך, וכמו שאנו מבקשים

וְלֹהֶלֶן בפרשה, כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע (כג-ו). וברש"י שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (ירושלמי שבת ב-ו) ע"כ. ופירש באור החיים הק', כי הגם שלא רק בצאתו עליו לשמור עצמו מכל דבר רע, מכל מקום יש דקדוקי עבירות שה' לא יעניש עליהם, ואם יעניש יהיה עונש קל, אבל בשעת הסכנה צריכין שמירה מכל דקדוקי עבירות, ונשמרת 'מכל' דבר רע ע"כ.

וַיֵּשׁ בפרשה זו רמז על ימי הדין, אשר העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, מלאך מליץ טוב, והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד (אבות ד-א), וכאשר בא יום הדין מתייצבים זה לעומת זה להעיד על האדם. ובימים אלו יש להאדם להזהר ביותר במעשיו, כי השטן מקטרג בשעת הסכנה. וגם בדברים שאין נזהרים במשך השנה יש להזהר בימים אלו. וכמו שנפסק בשלחן ערוך (סימן תרג) דאף מי שאינו נזהר מפת של עכו"ם, בעשרת ימי תשובה צריך לזוהר ע"ש. וזהו כי תצא מחנה על אויביך, הם ימי הדין שמחנה הממליצים יוצאים נגד האויבים המקטריגים, ונשמרת מכל דבר רע, בזמן כזה יש להשמר ביתר שאת מכל דבר רע, שהשטן מקטרג אז על האדם.

*

וְאָמַר הכתוב שם, כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור וגו', לא יבא אל תוך המחנה, והיה לפנות ערב ירחץ במים, וכבוא השמש יבא אל תוך המחנה (כג-א). והיינו כי האדם שטימא את עצמו במשך ימי השנה והוא נמצא מחוץ למחנה שכינה. מכל מקום בסוף השנה, 'לפנות ערב', כאשר עומדים בחודש אלול קודם סיום השנה, 'ירחץ במים', יתעורר לרחוץ עצמו מזהמתו, ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים (כא-ג), וכתוב בשל"ה הק' דרומז על חודש אלול שיבכה על מה שעזב את הקב"ה וכנסת ישראל. שיתחרט מעומק לבבו עד שיתעורר לבכי, ולפנות ערב ירחץ במים, ואז יזכה שכאשר יבוא ראש השנה, שמזריח ה' אז אור גדול למטה, לדוד ה' אורי (תהלים כז-א), בראש השנה (ויק"ר כא-ד), כבוא השמש יבא אל תוך המחנה, וגם עליו יזרח אז אור ה' לזכות לתחיה.

*

וַעֲלֵ זה בא הכתוב ליתן עצה הוגנת להאדם שרוצה להתקרב לה', ולפעמים אינו יכול להוציא זאת מן

הכח אל הפועל. והתרופה לזה הוא לשמוע מוסר ותוכחה. ובכל עת וזמן שיוכל להטות אזנו לשמוע ישתדל לעשות כן, כי גדול כח הדיבור של חכמי ישראל שהדברים היוצאים מן הלב יכנסו אל הלב, לעשות עליו רושם לשנות את ימי חייו. וגם אם לפי שעה עדיין לא מוכן לקבל הדברים, מכל מקום יבוא יום שיעלו הדברים על דעתו וישנה דרכי חייו. וכמו שפירש הרה"ק מקוצק זי"ע הפסוק (דברים ו-ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום 'על' לבבך, שגם כאשר הלב אטום, השמן לב העם הזה ואזניו השע, ואין נכנסים 'אל' הלב, היו נא הדברים האלה מונחים תדיר על הלב, כך שבבוא שעה שייפתח הלב, יוכלו הדברים לחדור מיד לתוכו ע"כ.

וּמְצִינֵנוּ בחטא העגל שאמר הכתוב, ויתפרקו כל העם את נומי הזהב אשר באזניהם (שמות לב-ג). וביארנו במקום אחר, דהנה משה רבינו אמר לישראל קודם שעלה למעלה, הנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אליהם (שם כד-ד). והיינו כי יתכן שיגיע להם נסיונות שיצטרכו חיזוק לשמוע דברי אלקים חיים, ומשה יהיה אז בשמים, על כן הוא מייעץ אותם, שאהרן וחור יהיה עמהם, ומי בעל דברים יגש אליהם. אבל הם לא עשו כן, אלא כאשר עלה על לבם לעשות העגל, וחור היה מוכיחם, הלכו והרגוהו. ושוב באו אל אהרן וכפאו אותו לעשותו, ולא שמעו אל דבריו, וכמו שנאמר (שם לב-ה) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו, וברש"י דברים הרבה ראה אהרן, ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו ויבן מזבח לפניו, ויבן (מלשון בינה) מזבח לפניו (ויק"ר ג-ג) ע"ש. וזהו שאמר עליהם הכתוב, ויתפרקו את נומי הזהב אשר באזניהם, שהיה להם מתחלה תכשיט חשוב 'באזניהם', שיוכלו לקבל על ידם חיזוק ותוכחה שלא יסורו מדרכי התורה, והן פרקו את נומים הללו, ולכן עשו עגל מסכה.

וַזָּהוּ שאמר ויתד תהיה לך על אונך, כי הכתוב (קהלת יב-א) אמר, דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים, וברש"י מה מסמר זה קבוע אף דבריהם קבועים (חגיגה ג). ולכן האיש אשר לא יהיה טהור, ורוצה לרחוץ עצמו לפנות ערב, ובבוא יום ראש השנה, כבוא השמש, יבא אל תוך המחנה, העצה לזה הוא שיתד תהיה לך על אונך, שיהיו דברי חכמים קבועים על אזניו, לשמוע דברי תוכחה ומוסר. וגם אם לפי שעה לא נכנסים הם עדיין באזניו לשנות את דרכו, יהיו על כל פנים הדברים 'על אונך', שכאשר יבא רגע שיתעורר באתערותא דלתתא או דלעילא, יכנסו אז הדברים בלבו כארס, וישנה מהלך החיים שלו לטובה. וסיים והיה בשבתך חוץ, כשתצא

וחפרת בה, שיחפור בהחטא לשובו לרסיסים, ורק אחר זה ושבת וכסית את צאתך, יהיה התשובה שלימה ויוכל לכסות מה שיצא חוץ לשיטה.

והכתוב בא לחזק האדם שלא יתייאש, כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך ל'הצילך ולתת אויביך ל'פניך, ורמזו בספה"ק שהוא ראשי תיבות 'אלול', כי הימים הללו הם ימי רחמים, ומסוגלים לאתערותא דלעילא שיוכל להכניע האויב תחתיו. אך יש בזה תנאי, והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר, שאם מסתובב בכלים טמאים של ערות דבר, אין ה' אתו עמו במחיצתו, ולא יזכה להתעורר, כי ה' הולך אצל האדם רק כאשר מחנהו קדוש, ולא יראה בך ערות דבר.

*

ופי"ם הכתב ושב מאחריך, דאיתא בגמרא (סוטה ג): העושה מצוה אחת מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא, שנאמר (ישעיה נח-ח) והלך לפניך צדקך, וכל העובר עבירה אחת בעולם הזה מלפפתו ליום הדין ע"כ. וביאר במהרש"א כי העושה מצוה יהיה הולך בשמחה, ואין צריך המלאך הפרקליט אלא להקדים לפניו להראות הדרך לשם, ועל כן אמר שהעושה מצוה אחת מקדמתו והולכת לפניו, אבל בעושה עבירה צריך המוליכו לכרכו וללפפו כי אינו הולך לשם מרצונו, רק כדרך המוליכין לגרדום שמוליכין אותו שלא לרצונו בעל כרחך, והקטיגור הולך אחריו עכ"ד. הרי דמלאך הנברא ממצוה הולך מלפניו, והמלאך הנברא מהעבירה הולכת מלאחריו. ועל ידי תשובה מאהבה שזדונות נעשו זכויות (יומא פו.) משתנה מקומו של המלאך מלאחריו ובא לו מלפניו. ובאך פרי תבואה (פ' נשא) כתב לפרש בזה, והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו (במדבר ה-ז), דכשעושה תשובה, אז מתהפך אשמו שהיה הולך מלאחריו, והוא שב לילך מלפניו בראשו, כי נעשה מלאך סניגור שקודמת והולכת לפניו ודפח"ח.

וזהו שאמר כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך ל'פניך, שה' יסייע לך להגיע למדריגת תשובה מאהבה, שהאויב הקטיגור המלפפתו מאחוריו, יתן ה' אותו לפניך, להתהפך למליץ העובר לפניך, ושב מאחריך, שישוּב מאחריך להיות הולך לפניך.

פעם מחוץ לתחומי קדושה, וחפרתה בה, חפור תחפור בקרבך, ותעורר את דברי הקדושה אשר שמעה, ושבת וכסית את צאתך, יביאוך הדברים לידי תשובה ולידי כיסוי יציאתך החוטאת (עיין דגל מחנה אפרים סוף הפרשה).

*

וי"ש לומר עוד במה שאמר וחפרת בה ושבת וכסית את צאתך, דמצינו בקרבן עולה שאמר הכתוב (ויקרא א-א) והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה, ופירש בספה"ק אורח לחיים דהעולה בא על הרהור הלב (ויק"ר ג-ז), האדם יוכל לפעמים להרהר בלבו כי הוא איש חסיד וירא את ה' ומקיים הכל כהוגן, ומתגאה ומתפאר במעשיו, כי בכלליות הרי באמת ועמך כולם צדיקים (ישעיה ס-כא), ואפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון (חגיגה כז.). ואמר הכתוב והפשיט את העולה, אם רוצה לפשט מעצמו הגיאות שעולה בלבו, אז העצה ונתח אותה לנתחיה, שלא יביט על מעשיו בכללות, אלא ינתח כל מצוה ומצוה לעצמו, ואז יראה כי חסר הוא עדיין משלימות ורחוק הוא ממנה ע"כ. (והארכנו בזה בדרוש לשבת הגדול, בשמן ראש לפסח ח"א כח.).

וביארנו בזה במקום אחר מה שאמר משה בחטא העגל, ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרוף אותו באש, ואכות אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר (דברים ט-כא). והכוונה כי לפי ראות העין היה כאן רק חטא יחידי של עשיית העגל, אבל משה לקח את החטא, ופירט אותם לרסיסים רבים, השמחה שהיה להם בהחטא, וישב העם לאכול ושתו, ושוב ויקומו לצחק (שמות לב-ו), וברש"י יש בזה גילוי עריות ושפיכות דמים. הריגת חור, כפיית אהרן לעשותו, לא לשמוע בקול מורים. ולא עוד אלא שעומדים אחר שראו מעמד הר סיני, אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד, ועלובה כלה שזנתה בתוך חופתה. וזהו ואת חטאתכם אשר עשיתם לקחתי ואכות אותו טחון היטב, שטחן את עצם החטא, כמה עבירות נכללו בזה, וטחן אותה עד אשר דק לעפר.

וכמו כן הרוצה לשוב בתשובה שלימה, ולפנות ערב רוחץ במים, לא די במה שיסתכל על מעשיו בכלליות, כי אז יוכל לטעות כי אדם כשר הוא, אלא

הגליון הזה נתרב על ידי

מהר"ר מנחם מנדל האלפמן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מהר"ר יוסף יהושע פליישמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב	מהר"ר שמואל בראקער הי"ו חתן מהר"ר אהרן צבי עלבאנען הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב	מהר"ר ר' שלום וויטריאל הי"ו לע"ג אבן מהר"ר חיים ב"ר ירמיהו ע"ה נפטרה כ"ג אלול - ת.נ.צ.ב.ה.	הרה"ג יואל וואלפין שליט"א ר"מ בשיבתנו הק' לרגל השמחה השרויה במעונו בנשואי בנו למזל טוב
--	---	---	--	---